

HOE ZAG JEZUS ERUIT?

Hoe zag
Jezus
eruit?

Willie van Peer

 DAVIDSFONDS
UITGEVERIJ

Inhoud

Om te beginnen	7
1 Jezus, dus	11
2 De stereotiepe Jezus	15
3 Het beeld van Jezus door de eeuwen heen	25
4 Maar waarom?	49
5 Kan de echte Jezus nu opstaan?	79
Bibliografie	87
Illustratieverantwoording	91

OM TE BEGINNEN

Toen wij nog jongens waren, deed vaak onder vrienden een vraag de ronde: ‘Welke man uit het verleden zou je willen ontmoeten, als dat zou kunnen?’ Er kwamen vele (soms gekke) antwoorden. De mannen noemden spontaan namen als Napoleon, Alexander de Grote en (al iets gedurfter) Casanova. De vrouwen gingen vaker voor artistieke namen als Beethoven, Picasso, Fred Astaire. Een (vrouwelijke) arts vermeldde Vesalius. Mijn eigen antwoord was (en is nog steeds): ‘Jezus van Nazareth.’ Niet omdat ik gelovig ben, want dat ben ik niet (meer), maar omdat hij als geen ander de geschiedenis van de mensheid heeft beïnvloed. Niemand heeft de wereldgeschiedenis meer vormgegeven dan hij. Dat merkt u al meteen als u uw geboortedatum moet opgeven. Hoe komt u aan dat jaar? Door het aantal jaren te tellen na het (vermeende) geboortjaar van die Jezus. En dat geldt intussen voor de hele wereld, niet alleen de christelijke. Er zijn wel enkele andere jaartellingen, bv. bij de moslims (vanaf het jaar van de Hidjra in 622), maar die zijn toch uitsluitend voor intern gebruik. Voor alle internationale afspraken spreekt *iedereen* op aarde tegenwoordig van jaren vóór en na Christus: de hele wereld rekent in de tijd vanaf zijn begin!

Er zullen wel meer mensen zijn die zo’n ontmoeting met Jezus van Nazareth de moeite waard zouden vinden. De volgende vraag die zich dan waarschijnlijk aandient, is: hoe zag hij er eigenlijk uit? Iedereen heeft daar zo zijn eigen idee over. Ik ben over die vraag ernstig gaan nadenken, en ben tot het besluit geko-

men dat zowat iedereen het bij het verkeerde eind heeft. Want als je alles wat we over zijn persoon weten in een grote rekensom onderbrengt, dan is er slechts één conclusie mogelijk: Jezus zag er ongeveer uit als een dakloze vluchteling uit een zuiders land die je, als hij in Rotterdam of Antwerpen zat te bedelen, nog geen eurocent zou geven.

Ziezo, daarmee is de toon voor dit boek gezet. Alleen moeten we nu nog twee vragen beantwoorden. Een: hoe komen we tot deze (enigszins onthutsende) vaststelling? En twee: hoe komt het dat de meeste mensen er een totaal ander beeld op na houden? In dit boek neem ik je mee door de geschiedenis van de verschillende antwoorden die op deze twee vragen zijn gegeven. Op het eind komen we terug op de beschrijving van Jezus zoals die in de vorige alinea is gegeven. We zullen zien hoe we hem typisch voorstellen en waar die beelden vandaan komen, waar we de vroegste afbeeldingen van hem vinden en wat de oudste beschrijvingen over hem zeggen, hoe hij gekleed was en welke invloeden van buitenaf er op die voorstellingen zijn geweest. Onvermijdelijk komen we daarbij weer uit bij vervalsingen. Die zijn des te flagranter omdat we tegenwoordig in staat zijn redelijk goed te reconstrueren hoe Jezus er *in werkelijkheid* moet hebben uitgezien. Dan valt meteen op hoe we onszelf al 2000 jaar een rad voor de ogen draaien.

Is het nu zó belangrijk om te weten hoe die Jezus er heeft uitgezien? Misschien op zich niet. Maar de geschiedenis leert ons wel iets. Leert ons iets over ons, mensen. En dat is nu precies de opgave van de geesteswetenschappen. In onze door techniek geobsedeerde wereld missen we een leidraad voor het leven. De laatste nieuwe app zal ons niet gelukkiger – en ook niet menselijker – maken. Willen we weten wie we zijn en hoe we geestelijk in elkaar zitten, dan zullen we naar onszelf moeten kijken, niet

naar apparaatjes. En de geschiedenis is een van de mogelijkheden om in een spiegel te kijken en na te gaan hoe mensen in elkaar zitten. In die zin zegt dat beeld van Jezus veel over onszelf, over onze verlangens, onze hoop, onze fantasieën. Die zijn minstens zo belangrijk als de laatste technologische snufjes.

EEN EERSTE PROBLEEM

Ja, hoe zag Jezus er eigenlijk uit? We hebben geen pasfoto van hem. En hij staat ook niet op Facebook of Instagram. In het hele Nieuwe Testament is geen enkele beschrijving van hem te vinden. Met één uitzondering: zijn gedaanteverandering op een hoge berg (volgens een derde-eeuwse traditie de berg Tabor), waar hij plotseling stralend in zijn goddelijke gedaante verschijnt aan Petrus, Johannes en Jakobus, die in zwijm vallen: 'Zijn gelaat begon te stralen als de zon en zijn kleed werd glanzend als het licht.' (Mt. 17,2) Maar aan deze beschrijving hebben we niets wanneer we op zoek gaan naar zijn uiterlijk – het betreft hier immers een mirakel, dit keer met Jezus zelf als 'object'; zie Mc. 9,2-8; Mt. 17,1-8; Lc. 9,28-36; 2 Petrus 1:16-18. En er bestaat op de hele wereld geen enkel beeld dat tijdens zijn leven van hem gemaakt is. Dat is ook een beetje te verwachten, want *tijdens* zijn leven was Jezus helemaal geen belangrijke figuur. Hij werd dat pas na zijn dood. Maar ook toen verschenen er nog niet meteen afbeeldingen van hem. Eén reden hiervoor is het joodse verbod op afbeeldingen, waaraan men zich eeuwenlang vrij strikt heeft gehouden. (Deut. 4,16): '... u niet te bezondigen door beelden te maken van welke gestalte dan ook.' We hebben wel afbeeldingen van mensen uit andere godsdiensten, maar nauwelijks uit de joodse traditie. Zelfs (de

joodse) koning Herodes waakte er angstvallig voor dat er geen afbeeldingen van hemzelf, en ook niet van de Romeinse keizer, op munten te zien waren, om niet tegen de Thora (ongeveer wat wij het 'Oude Testament' noemen) te zondigen.

Maar elders in het Romeinse Rijk werden talloze beelden van goden en mensen gemaakt – en bewonderd. Wanneer in het jaar 70 na de joodse opstand Jeruzalem door de Romeinse legioenen wordt ingenomen en met de grond gelijkgemaakt, verhuist het christendom naar andere delen van het Romeinse Rijk. De aanvankelijke groep van joodse christenen bestaat nu niet meer, want de stad is verdwenen. Christenen vind je vanaf nu vooral in de grote steden van het Romeinse Rijk: in Antiochië, Alexandrië en natuurlijk in Rome. Daardoor verwatert het verbod op menselijke afbeeldingen en krijgen we geleidelijk aan beelden van christelijke taferelen. Christenen die bijvoorbeeld in Klein-Azië (het huidige Turkije) opgroeien te midden van andere godsdiensten, zijn goed vertrouwd met beelden van goden en godinnen, én van mensen.

Hier is iets heel vreemds aan de hand. Hoewel we er geen idee van hebben hoe Jezus er moet hebben uitgezien, hebben we wel duizenden afbeeldingen van hem, tienduizenden zelfs. Het is niet overdreven te zeggen dat hij gedurende de laatste 1500 jaar de meest geportretteerde man is in het Westen, misschien zelfs in de hele wereld – terwijl we nauwelijks weten hoe hij eruitzag! En merkwaardig genoeg lijken heel veel van die afbeeldingen erg op elkaar.